

BESZÁMOLÓ

A MAGYAR FÖLDRAJZI TÁRSASÁG 1953. SZEPTEMBER 12-ÉN BUDAPESTEN RENDEZETT JUBILEUMI ÜNNEPÉLYÉRŐL ÉS AZ AZT KÖVETŐEN, 13-ÁN ÉS 14-ÉN ZIRCEN TARTOTT REGULY ANTAL EMLÉKÉNEK SZENTELT IX. VÁNDORGYŰLÉSRŐL

Az újjáéledt Magyar Földrajzi Társaság folyó évi szeptember 12.-én ünnepi ülés keretében emlékezett meg a Társaság 80 éves fennállásáról és ez alkalmából megpróbálta marxista szemszögből is értékelni a Társaság 80 éves múltját. A jubileumi ülés egyúttal lehetőséget nyújtott annak a dokumentálására, hogy a marxista elmélet elsajátítása révén megújuló magyar földrajztudomány két ága a természeti és a gazdasági földrajz mily mértékben tudja előbbre vinni a tudomány ügyét és rajta keresztül a szocializmus építését.

A jubileumi üléshez szorosan csatlakozott a Magyar Földrajzi Társaság IX. vándorgyűlése, amit a Társaság Reguly Antal emlékének szentelt és a nagy utazó szülővárosában, Zircen, szeptember 12-e és 14-e között rendezett. Ezzel a vándorgyűléssel a Földrajzi Társaság egyrészt hagyományos vándorgyűléseinek sorát fűzte tovább, másrészt a szocialista földrajztudományt népszerűsítette és példát adott múltbeli haladó tudósaink megbecsülése és munkájuknak népszerűsítése terén.

A jubileumi ülést és vándorgyűlést a MFT.-nek és a Néprajzi Múzeumnak közös Reguly-kiállítása fűzte össze és egészítette ki.

Prinz Gyula tiszteletbeli elnök megnyitója után *Koch Ferenc*, a Társaság főtítkára vázolta és marxista szempontból kritikailag méltatta a *Magyar Földrajzi Társaság nyolcvanéves történetét*. Nehéz feladatát jól oldotta meg. »Előadása a Magyar Földrajzi Társaság bíráló megjegyzésekkel bőven ellátott történetének keretében egyben a magyar földrajztudomány nyolcvan esztendejének egészbenvéve helyesen megrajzolt keresztmetszetét is megadta. Különösen sikerültek Hunfalvy és Cholnoky elnökségét bíráló és néhány találó vonással tudós egyéniségüket és szerepüket megrajzoló sorok. Teleki és Lóczy arcképe azonban kissé színtelen Koch jellemzésében. Nem vitás ugyanis, hogy Telekinek iskolája volt és ez az iskola dolgozott is. Bár az sem vitás, hogy az iskola és mestere munkássága marxista megítélés szerint sok vonatkozásban kaphat elmarasztaló kritikát. Lóczynak azonban nem volt iskolája, mert Cholnoky a richthofeni vonalat sohasem követte, de Prinz sem. Ezért Telekinek a magyar geográfiában a harmincas években Cholnokynál nagyobb volt az irányító szerepe. De nem volt iskolája Cholnokynak sem és Prinznek sem. Olyan tények

ezek, amelyeknek a Magyar Földrajzi Társaság életében is, de különösen a magyar Földrajzban megvoltak a maguk sajátos, talán nem is előnytelen következményei.«¹

Nagyon szerény méltatása a Társaság Didaktikai Szakosztályának az az egy mondat, amit Koch elvtárs neki szentel. Ez a Szakosztály a 20-as, 30-as években a Társaság legelevenebb Szakosztálya volt, ami nagyban hozzájárult a középiskolai földrajzoktatás módszerének kialakításához és érdemei mellett — éppen elevelensége miatt — felelősség is terheli középiskolai és általánosiskolai földrajzoktatásunk hibáért.

Hiányzik Koch beszámolójából az a kapcsolat, ami a Földrajzi Társaság és elsősorban a középiskolai ifjúság között közvetlenül jött létre a Földrajzi Zsebatlasz, illetőleg Zsebkönyv útján, amely a tudománynépszerűsítés mellett tudományos célokat is szolgált. Néhány szót megérdemelt volna a Társaság népszerű folyóirata, a Földgömb is.

Koch Ferenc történeti előadását követték a Társaság új működési irányát jelző szakmai előadások. Köztük elsőként *Bulla Béla* elnöknek előadása »*A felszíni domborzat fejlődésének dialektikus törvényei*«-ról. Bulla magas tudományos színvonalon a dialektikus materializmus szempontjából bírálta Dawis és W. Penck felszínfejlődési elméleteit, majd saját »klimatikus morfológiai« elméletét vázolta. Bár az elmélet még nem teljesen kiforrott és vannak vitatható pontjai, a jubileumi ülésen elhangzott előadás mégis értékes példáját adta annak, hogy a dialektikus materializmus alapjaira helyezkedett új magyar természeti földrajz immár komolyan kritika tárgyává tudja tenni a tudományágunk egyetemes és alapvető kérdéseit érintő elméleteket, sőt ezen a vonalon nemzetközi érdeklődésre is jogosan számottartó újat tud alkotni.

Bulla dolgozata az Akadémia II. Osztályának Közleményeiben egyidejűleg megjelenik, és így nem szorul arra, hogy a kitűnő dolgozat eredményeit itt külön ismertessük. A földfelszín fejlődésére vonatkozó korábbi elméletek kritikája, valamint Bullának a »klimatikus morfológiai övekről« — illetőleg — tartományokról« szóló elmélete önmagáért beszél.

A gondolatkeltező előadásnak számos olyan megállapítása van, amely további kutatásra ösztönzi az olvasót, s van néhány olyan is, ami ellenvéleményt vált ki. Anélkül, hogy részletes vitába kívánnék bocsátkozni e helyen, megemlítem, hogy pl. az exogén folyamatok matematikai formulákkal való kifejezésének kérdésében nem tudok egyetérteni az előadóval. Mert bár kétségtelenül igaz, hogy a domborzat fejlődésének saját törvényei vannak, de ez nem azt jelenti, hogy matematikailag kifejezhetők ne volnának.

Abban, a Bulla által igen lényegesnek tartott kérdésben pedig, hogy a »domborzat dialektikus fejlődése során az elhaló, sorvadó elemeket az újak

¹ Bulla Béla kritikai megjegyzései.

fokozatosan váltják-e fel, vagy pedig a mennyiségi változásoknak átcsapása a minőségi változásba ugrásszerűen történik-e» a magam részéről éppen jórészt az előadó által felsorolt példák alapján pontosan az ellenkező következtetésre jutnék. A rövid periódusú ritmusok nem okozhatnak minőségi ugrást a földfelszín fejlődésében, ellenkezőleg gyakori változásukkal hozzájárulnak a fejlődési folyamat állandó jellegének a kialakításához. A hosszú ritmusú változások viszont — ha talán nem is minden esetben, de legalább is törvényszerűen — a felszínfejlődés ugrásszerű minőségi változásával járnak. Legyen elég itt a pleisztocén glaciális korszakának ritmusára utalnom és ezekkel együtt a Köppen által felismert klimatikus forradalomra, amely valóban ugrásszerűen minőségi változást okoz a domborzat fejlődésében. Hasonlóan ugrásszerű a minőségi változás a hosszú ritmusú endogén folyamatok következtében is, jelentkezzék az akár transzgresszió, vagy regresszió formájában, akár a lassú tektogenezist felváltó, gyors orogenezisben.

Bulla szép sikerű előadása után a jubileumi ülés közönsége hasonló érdeklődéssel és várakozással fordult *Markos György* alelnöknek »*Az új Bakony*« című előadása felé, amely a gazdasági földrajzunk fejlődését volt hivatva bemutatni és amely leíró földrajzi tárgyú lévén, ebből a szempontból is kiegészítette az előző általános jellegű előadást. Sajnos, Markos elvtárs előadása nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket. Markos elvtárs előadásának célkitűzése valóban nagyvonalú volt; a Bakonyi iparvidék konkrét területi problémáinak elemzésével bemutatni azt, hogy a gazdaságföldrajzi kutatómunka hogyan segíti elő a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődési törvényszerűségének területi kibontakozását. Ehhez azonban előzőleg nagyon alapos és részletes kutatómunkára lett volna szükség. Az előadás azt a benyomást keltette, hogy ez hiányzott. Azaz hiányzott az alap, amire építeni lehetett volna. Addig pedig ilyen komoly feladatra nem lett volna szabad Markos elvtársnak vállalkoznia, márcsak azért sem, hogy kívül állókban azt a benyomást ne keltse előadásával, mintha a magyar gazdasági földrajz ma még nem tudna megfelelni az előtte álló feladatoknak.

A jubileumi ülést *Kádár László* alelnök zárta be.

A MFT. és a Néprajzi Múzeum közös *Reguly emlékkiállításának* vitrinjeiben ott láttuk az MFT. kiadványait, folyóiratait, emléktárgyait és kitüntetéseit. Továbbá azt a rendkívül érdekes és értékes tárgyi néprajzi anyagot, amit *Reguly Antal* oroszországi kutatóútjáról magával hozott. Ott voltak *Reguly*nak az Akadémia által őrzött kéziratái közül a legértékesebbek és ott láthattuk *Reguly* saját munkája mellett összegyűjtve azt az irodalmi anyagot is, amit nyelvészeink az általa gyűjtött dúsgazdag anyagból idáig feldolgoztak.

A zirci vándorgyűlés külsőségi, szervezési kérdéseinek és népszerűsítő munkájának méltatására és kritikájára ezen a helyen nem terjeszkedhetünk ki, sőt az ott elhangzott tudományos előadások közül is meg kell elégednünk a földrajzi tárgyú előadások bíráló ismertetésével.

Kimagasló értéket jelentett a vándorgyűlésen *Bulla Bélának »Néhány szó a magyar földrajztudomány haladó hagyományairól«* című előadása. Mendöl Tibor kritikájában így ír róla:

»Ünnepi alkalmakkor elhangzó előadások ritkán nyújtanak lényegesen újat. Szerzőik többnyire megelégednek azzal, hogy valami, az ünnepi eseménnyel többé-kevésbé összefüggő kérdéstről ismereteink egyidejű színvonalának megfelelő, megbízható összefoglalást adjanak....

Bulla Bélának a Magyar Földrajzi Társaság zirci vándorgyűlésén tartott fenti című előadása túllép ezeken a szokványos kereteken. Az előadás meglepően új megvilágításba helyezi két múlt századi geográfusunk, Varga Márton és különösen Katona Mihály működését. Valósággal ő fedezi fel ennek a két tudósnek korszakos jelentőségét és éppen ezzel ad nyomatékot a hazai geográfia múltjának tanulmányozására sürgető felszólításnak.

Semmi kétség: Varga és Katona műveit olvasták mások is. De jelentőségük kellő megítélésre csak akkor kerülhet sor, amikor a természeti földrajz olyan nagy tudású aktív művelője tanulmányozta át műveiket, mint amilyen a szóbanforgó előadás szerzője. Csak az ilyen tanulmányozó, aki tudománya minden fontosabb problémájának ismeri a fejlődéstörténetét, úgy amint az a nemzetközi szakirodalomban tükröződik, tudhatta és merheti felfedezni ezekről a tudósainkról — a jövőben pedig tudhatja és merheti felfedezni esetleg más régi geográfusainkról is —, hogy nem egy vonatkozásban nemcsak nem maradtak el külföldi kortársaik mögött, hanem sok tekintetében az élen jártak.

Ez a legfőbb tanulsága Bulla Béla igen értékes és hasznos előadásának.«

Borbély Andornak Regulyról, mint felfedezőről tartott előadása már kevésbé felelt meg a hozzáfűzött várakozásnak. Borbély Andortól a jó nevű történeti földrajzi kutatótól Reguly munkásságának komoly, tudományos értékelését vártuk, annál is inkább, mert geográfus részről ez mindezeideig még nem történt meg. Borbély Andor ehelyett feladatát a zirci nagyközönség népszerű módon való tájékoztatásával látta el és így előadása célt tévesztett. Bízom benne, hogy rövidesen Reguly földrajzi munkásságának tudományos méltatását is megkapjuk tőle.

Igen értékes volt számunkra a geográfusok számára az a növényföldrajzi bemutató, amit a zirci arborétumban *Kárpáti Zoltán* professzor és *Horváth Olivér* botanikus kartársunk a vándorgyűlés résztvevőinek tartott.

Hasonlóképpen értékes tapasztalatokat szereztek a vándorgyűlés azon résztvevői, akik egy-egy kisebb csoportban meglátogatták a dudari szénbányát illetve az eplényi bauxit-bányát.

A vándorgyűlés szép kirándulással zárult, amelyen a résztvevők *Láng Sándor* szakszerű vezetése mellett a Cúha völgyében és a cseszneki vár környékén a Bakony természeti földrajzi viszonyairól nyertek áttekintést.

Kádár László